

WAAROM?

DOOR J. H. L. DE BRUIN.

UITGAVE VAN DE NENASU – LEIDEN
POSTBUS 2

PRIJS 15 CENT.

WAAROM ?

DOOR

J. H. L. DE BRUIN

UITGAVE: NENASU — LEIDEN

Waarom?

Greep uit het leven van dezen tijd.

Maart 1914.

Vergadering der Gereformeerde Jongelingsvereeniging in een wijkgebouw in een der straten van Amsterdam.

Ongeveer 30 jonge menschen zijn bijeen. Rook sliert door het kleine zaaltje. Enkele jongens uit arbeidersgezinnen zitten rustig te wachten tot de vergadering begint. Het zijn de „zwijgzamen". Een andere groep is nogal luidruchtig, 't zijn de kantoormenschen; zonder 't wellicht te bedoelen, achten ze zich van iets beteren stand. Aan de bestuurstafel is druk gepraat; hier zijn een paar studenten en een jong onderwijzer in gesprek met den zelf nog zeer jongen voorzitter.

'n Forsche hamerslag. De vergadering is begonnen en heeft haar regelmatig verloop. Het tweede deel van den avond is dit keer belangrijk. Er zal een sociaal onderwerp ingeleid worden. De inleider is een eenvoudige jongen, maar heeft de gave z'n onderwerp boeiend te kunnen maken. Hij spreekt vlot. Na de inleiding een hartelijk applaus. 't Is echter maar een klein deel, dat klapt. De anderen zitten met stugge gezichten te kijken, en men leest er vanaf, dat ze eenvoudig er naar snakken om het woord te krijgen. Voor de bespreking melden zich twaalf leden aan. De een is nog scherper in zijn critiek dan de ander. Woorden als „revolutionnair", „socialist", „verloochening der anti-revolutionnaire beginselen", „onchristelijk" zijn niet van de lucht. De stemming is totaal bedorven, scherpe, wondende woorden worden gesproken. Tot hij aan 't woord komt, die zich het laatst aanmeldde. Hij is wat ouder dan de meeste anderen, kan best al 25 jaar zijn. Hij behoort tot de zeer zwijgzamen. Hij kan eenvoudig niet spreken. Het ligt hem niet. Maar nu komen er enkele zinnen hamerend uit: Voorzitter. Ik kan van de inleiding alleen maar zeggen, dat ik 't prachtig vond. Vriend Visscher heeft met zijn hart gesproken. Dat is al veel waard. En nu wou ik meteen maar zeggen, dat ik vanaf nu geen lid der Vereeniging meer wil zijn. Ik heb de bespreking van vanavond vreeselijk gevonden. Ik ben wat ouder dan de meeste leden. Daarom wil ik zeggen, dat dit hier geen bijeenkomst van jonge menschen meer is. Over godsdienstige vraagstukken, over politiek, over sociale zaken wordt hier gesproken alsof we de wijsheid in pacht hebben. Alles is hier eenzijdig, en wijkt er eens iemand af van de nog niet gerijpte opvattingen der anderen, dan is er direct een critiek, die niet christelijk meer is, maar scherp en venijnig. We zijn hier geen jonge menschen, maar oude mannetjes, eigenwijze oude mannetjes. We missen het contact met jonge menschen van andere levensop-

vattingen. Wij weten het alles zoo goed. Als iemand „sociaal" voelt, dan is hij meteen maar rood. Als iemand naar een bioscoop gaat, dan kan hij vast niet goed christelijk zijn. Als iemand op godsdienstig gebied iets zegt, wat niet „geijkt" schijnt, dan is hij direct maar „ethisch". Zoo kan ik doorgaan, voorzitter. Het is akelig, miserabel. Vóór dat de meeste leden het leven ingaan, matigen ze zich een oordeel over het leven aan. Maar niets weten ze. Hun hoogste ambitie is voorloopig nog „collectant" in de kerk te worden. Dat is al heel wat. Dan ga je tot de „ingewijden" behooren. Collectant, later wellicht diaken. Bestuurslid van een of meer vereenigingen. Natuurlijk lid van de Anti-revolutionnaire partij. Brave, fatsoenlijke burgermenschen. Maar, voorzitter, dood, dood als een pier. Voorzitter, ik herhaal, het is akelig, het is....

'n Forsche hamerslag. De voorzitter heeft een hoogroode kleur van verontwaardiging en zegt met schelle stem: „Ik kan Tersteegen niet toestaan zoo door te gaan. Dit is geen taal voor onze vereeniging. Dat kennen we hier niet en dat moeten we hier ook niet leeren kennen. Daarvoor is onze vereeniging er niet."

Ratelend applaus van de meesten.

Tersteegen staat rustig op, en zegt dan: „Ik ga dan maar, hier hoor ik blijkbaar niet thuis". En gaat, gevolgd door den inleider, Visscher.

In zijn dankgebed wijdt de jeugdige voorzitter nog enkele woorden aan het gebeurde en bidt om vergeving voor de vrienden, die zoo op een dwaalweg zijn.

Na afloop der vergadering is er roezemoezig gepraat. „Goed, dat ze er uit zijn, die twee rooien". Dat is het hoofdthema der gesprekken.

* * *

Maart 1938.

24 jaren later.

De duivel is zijn symphonie gaan spelen. En heeft forsch in het snarenspel gegrepen.

De menschen zijn gaan dansen op 't snarenspel der demonen.

„Hei", sprak de duivel; „hei, menschjes, wat een rust, wat een rust, wat een vrede, wat een gezapigheid en een zatheid, wat een dooie boel. Kom, kom, achter de coulissen zijn toch wel wat aanknoopingspunten voor wat actie".

Een forsche greep in de accoorden.

Serajewo.

Hei, gaat dat goed.

De muziek van den duivel wordt versterkt. Granaten brullen. Machinegeweren ratelen. Vliegtuigmotoren brommen. Gasprojectielen fluisteren. Gewonde menschen roepen: „Moeder, moeder!" Gezonde menschen roepen: „Waarom, waarom?"

Hei, gaat dat goed.

Een forsche greep in de accoorden.

Versailles.

Pianissimo is de muziek nu.

Waarlijk, de duivel is een virtuoos kunstenaar. Zijn muziek wordt ondersteund door het wijze praten van wijze menschen.

Hoort, hoort.
Eischen hier, eischen daar.
Kolen, schepen, spoorwegwagons, vee. Geld, geld!
Versailles.
De duivel componeert de ouverture voor een Symphonie, waarvan de muziek nog luider zal schallen dan van 1914 tot 1918.
Gaat dat goed! De menschen helpen hem.
Hei, gaat dat goed!
Rusland.
Menschenbloed drenkt den bodem.
Menschenrecht wordt verstikt.
Menschenvrijheid wordt gekneveld.
Een schreeuw, een wilde roep: „Waarom, waarom?"
Hei, gaat dat goed!
Zwarten aan Rijn en Roer.
Reparationszahlungen.
Separatistische troebelen hier en daar.
Oberschlesien.
Saksen. Max Hölz.
Beieren. Radenregeering.
Inflatie, inflatie!
Er is een volk te veel op de wereld: het Duitsche.
De beschermers van den vrede zingen in koor: Betalen, betalen!
Hei, gaat dat goed!
Moraal?
Wie lacht er?
Hotjasz.
Heut' wollen wir glücklich sein.
Vrouwen hier.
We hebben afgerekend met ouderwetsche opvattingen.
We denken in hartstocht.
We denken in geld.
We denken in vrijheid.
We denken in democratie.
We denken in modder.
Hei, gaat dat goed!
We zien Rusland, Russische menschen en ontroerd luisteren we naar een gramofoonplaat. Het Wolgalied.
We zien Duitschland, Duitsche menschen, en voldaan koopen we hooge rente gevende obligaties.
We zien Frankrijk, Engeland, Fransche menschen, Engelsche menschen. Handhavers van den vrede.
Wees niet te systematisch in de opsomming.
Want wat doet dat er toe.
Maak er een hutspot van.
Of je nu neemt Vlaamschen strijd voor recht, Duitschen strijd voor recht, of je nu ziet de wonde plekken in het lichaam der menschheid. Of je nu ziet den smeulenden gloed, waaruit straks helsch vlammenvuur de wereld kan gaan overschijnen. Of je denkt in „grenzen", inplaats van in „volken", of je nu de gemartelde menschenziel hoort schreeuwen: „Waarom, waarom?"

Wij zijn toch Nederlanders.
Wij gaan naar kerken en bioscopen.
Wij knippen coupons en zijn werkloos.
Wij bebouwen het land en vernietigen het gewas.
Wij zijn intellectueel en lijden aan ondervoeding.
Wij ontwapenen en houden een lichting langer onder de wapenen.
Wij zijn burgerlijk en laten stiekum moraal ondergraven.
Wij staan niet op het rassenstandpunt.... maar als privémensch verafschuwen we joodsche invloeden en overheersching.
We zijn kerksch en staan voor het bankroet van het Christendom.
We zijn democratisch en laten onze rechten en vrijheden met voeten vertreden.
Hei, gaat dat goed!
We zijn fatsoenlijk en hebben corrupties en zedenschandalen.
We zijn een volk en we zijn verscheurd door tweedracht.
We zijn legaal en onder asch gloeit overal vuur van revolutie.
We zijn humaan en afgestompt. Heb je 't gelezen? Weer zooveel duizend gevallen in China of Spanje. Uit den luidspreker schalt de stem van Richard Tauber: „O Mädchen, mein Mädchen".
We hebben een bodem en buitenlandsche speculanten hebben onzen grond.
We hebben veel goud en we zijn doodarm.
We zijn rustig en krachtig, en juffrouw Snip en Snap zingen via de radio: „Mensch, 't zijn maar tegeswoordig rare tijen".
We zijn levend en verzonken in een poel van apathie en fatalisme.
Hei, gaat dat goed!
We zijn Oranjegezind, of worden het, al naar gelang de omstandigheden het voorschrijven.
We zijn pacifisten, of worden het, al naar gelang politiek het bepaalt.
Dat we toffe jongens zijn, dat willen we weten. We zingen dit vaderlandsche lied vaak met grooten geestdrift.
We voeren een actie „Voor God" en we vieren een carnaval. De wijn moet oud zijn, maar het meisje niet.
We zijn.... We zijn....
Wat zijn we?
We zijn een huis, dat tegen zichzelf verdeeld is.
Hei, gaat dat goed!
Een forsche greep in de accoorden.
Het kan nog beter gaan.
Het zal nog beter gaan.
Toont Uw kracht in de aanvaarding van Uw verloren gaan door Uw rust.

* * *

Maart 1938.

Tersteegen, de jongeman, die in Maart 1914, de jongelingsvereeniging verliet, is nu bijna 50 jaar oud. Hij is een wonderlijke kerel. Hij houdt er een dagboek op na. Ja, wie doet dat nu nog? Vraag niet langer. Tersteegen doet het. Maar toch is het eigenlijk

niet geheel een dagboek. Maanden gaan voorbij, dat hij niet schrijft. Maar soms moet hij. En dan doet hij het. Zoo heeft hij in Maart 1938 bovenstaande ontboezeming er in geschreven. Dat is dan voor hem als een soort bevrijding. Dat moet er uit, dat kan niet anders. Het is geen chronologische volgorde van gebeurtenissen. Het zijn de flitsen, die door zijn geest gaan. Die schrijft hij dan op. Omdat hij instinctief voelt, dat al deze gebeurtenissen dringen naar één punt. Welk? Armageddon? Golgotha? Hof van Eden?

Hij weet, dat de stramiennaald van den Eeuwige het patroon kunstig zal uitwerken.

Maar hij weet ook, dat daarmede menschenverantwoordelijkheid niet is uitgeschakeld.

God gebruikt menschen. Maar niet als willooze pionnen.

God gebruikt menschen als mede-arbeiders.

God zegt: Doe dit werk!

Daarom kan Gods werk doorkruist worden door menschenwerk. Daarom kan Gods patroon vervormd worden, misvormd zelfs.

Daarom kan de mensch zeggen: „Dit is Gods werk", terwijl dat werk uit de smidse der demonen is gekomen.

Daarom kunnen menschen, in naam van God, Gods werk afbreken.

Tot hoélang?

Zwijg stil.

Tersteegen zegt het zichzelf steeds weer: Zwijg stil.

Want wie zal uitmaken of de Eeuwige eerst „halt" zal zeggen bij Armageddon?

Of dat de menschheidsworsteling van dezen tijd juist is het verzet tegen Armageddon, en het terugzoeken van het patroon Gods in het borduursel dezer wereld?

Tersteegen piekert veel.

Hij heeft er ook tijd voor.

Hij is werkloos.

Ja, werkloozen hebben veel tijd om te denken. De dag kan met „stempelen" alleen niet gevuld worden.

* * *

Dit is een heerlijke dag in Maart.

De eerste warme lentedag.

Tersteegen heeft gestempeld.

Heeft thuis brood gegeten.

En trekt er nu met de fiets op uit.

Komt er nu een verhaaltje?

Zoo in den trant van „De korte golf" van het Handelsblad?

Ach neen.

Tersteegen trekt er met de fiets op uit.

Hij wil er uit.

Begrijpt U dat niet?

Hij moet er uit.

Vanmorgen is er aan het stempellokaal zwaar geboomd. Alle

gesprekken stonden in het teeken van het brandende „Waarom, waarom?"

Daarna is hij een poosje thuis geweest. En heeft de moede oogen van z'n dappere vrouw gezien. Vrouwen van werkloozen zijn namelijk vaak „heldinnen", die altijd weer een overwinning op het leven weten te behalen.

Hij heeft zijn jongste dochtertje zien thuiskomen van school. Met een gescheurde jurk. Kinderen moeten toch spelen. En bij het spelen kan een jurk toch scheuren. Hij heeft gezien hoe z'n vrouw de jurk in haar handen nam, van alle kanten bekeek, en toen vlug, èven maar, de oogen naar hem opsloeg, om ze direct weer neer te slaan. Hij heeft begrepen. Tersteegen is vlug van begrip.

Werkelijk. Hij moest er uit.

Niet omdat hij de consequenties van het leven wil ontvluchten.

Maar de metaalbewerker Tersteegen moet nu en dan met zichzelf alleen zijn. Hij moet het voor zichzelf klaar maken. Dan komt hij weer thuis. Is weer de rustige man en vader, die een opgewekt woord weet te zeggen. De wonde in z'n hart bloedt nog wel. Maar het is voor anderen niet zichtbaar.

Nou, hij treft het vandaag dan toch bizonder.

Wat een dag, wat een dag.

De voorbijgegane winter was zoo somber, zoo vol mist.

Maar nu staat daar de zon triomfaal aan den hemel, en het is lekker warm.

Tersteegen fietst langzaam. De huizenzee van Amsterdam is hij uit. Hij fietst nu op den Amstelveenschen weg. Toch goed breed geworden. Was ook wel noodig, overweegt hij.

Fijn daar bij die boerderij. Het grasveld volgespikkeld met crocusjes. En iets verder in dat voortuintje staat zoo'n kleine rhododendron al stralend te bloeien.

Wat is de natuur toch mooi.

Daar hoef je geen diepzinnige beschouwingen over te houden. De natuur is echt en spreekt je van zelf toe. Als je je hart er maar niet voor gesloten houdt.

Maar wat is daar nu voor belangrijks aan? Waarom moet dáár nu over geschreven worden?

Een werklooze, die een fietstochtje doet?

Wordt het nu toch weer niet heel erg banaal? Een verhaaltje?

Ach, wat zal ik U zeggen?

Dat we het heel gewoon vinden, dat een krachtig man op een werkdag in den namiddag een fietstochtje doet, dàt is banaal.

Maar dat het feit er is, bij Tersteegen, bij honderdduizenden anderen, dàt is het vreeselijke, het martelende.

Zóó voelt Tersteegen het zelf ook.

Zeker, hij geniet. Z'n eenvoudige ziel staat open voor Gods wonderen, die Hij in het rijk der natuur aan menschen openbaart. Maar tusschen de schoonheidsindrukken flitst steeds weer dat wrange: werkloos, teveel, geen verwachting meer. Uit. Alles uit!

Een fietsende werklooze op een mooien lentedag is als een vloek tegen het natuurlijke leven.

Het is natuur, dat de crocus te bloeien staat.

Het is natuur, dat de man werkt.

Zooals een crocus door een onachtzamen voet ruw vertrapt kan worden, zoo wordt de ziel van den man ruw vertrapt door het onnatuurlijke der werkloosheid.

Ja, er woelt veel in de gedachten van dien eenvoudigen man, dien Tersteegen.

Nu fietst hij de Kalfjeslaan in. En nu is hij geheel tusschen de wijde weidevelden.

Links Amsterdam. Toch merkwaardig zóó een stad te kunnen zien liggen.

Zegenend omvat het buiten-zijn al meer het hart van Tersteegen. Het is een weldaad voor hem.

Voor zich uitkijkend ziet hij in de verte een grooten vrachtwagen aankomen. Achter zich hoort hij een wagen signalen geven. Zoover als mogelijk rijdt hij rechts. En is verder niet met z'n gedachten bij de elkaar snel naderende automobielen.

Een hevig gesnerp van remmen.

Een harde duw.

Vallen. God! Wat gebeurt er?

Pijn. O, wat een pijn.

Probeeren op te staan.

Oh.... Kreunen. God! Ik....

Dan donker.

Wat wordt het donker.

Ik....

Weer kreunen.

Dan ligt daar een bloedende man aan den kant van den weg. Bewusteloos? Dood?

Waar komen toch plotseling al die menschen vandaan? Waarom dringen ze zoo om dien bloedenden man? Mag hij zóó zelfs niet eens liggen. Moet hij zóó zelfs nog last van de menschen hebben?

Geruzie klinkt op van de bestuurders der automobielen. De een heeft niet genoeg uitgeweken, om aanrijding te voorkomen moest de ander nog meer uitwijken. Al kon het eigenlijk niet. En nu ligt daar een bloedende man, de werklooze Tersteegen.

Ach, zoo belangrijk is dat toch ook al weer niet. Zoo iets gebeurt toch tegenwoordig dagelijks. Dat kan toch ook niet anders. Dat ligt óók in het karakter van den tijd. Dàt zelfs ligt in het karakter der vrijheid. Want in Nederland zal bijna niemand vrijwillig een stap opzij gaan om den ander te gerieven. Wat denk je wel. Laat hij maar.... zóó automobilisten, zóó fietsrijders, zóó spelende jeugd.

Ja, zoo nu en dan vraagt dat een offer. Zooals heel de theoretische vrijheid van dezen tijd het geheele volk offert.

Gek, waar zoo'n gewoon auto-ongeval een mensch op brengen kan.

Ja maar, daar ligt een mensch te bloeden. Te sterven misschien. Het is maar een heel gewoon iemand, zoo'n onbekende stempelaar. Wie weet nu dat die man Tersteegen heet?

Zoo, nu is de politie er bij. De menschen worden gemaand tot doorloopen.

Een ziekenwagen.

Naar het Wilhelminagasthuis.

En daar ligt nu een man te worstelen met den dood.

En voor zijn bed staan een vrouw en zijn kinderen, en z'n heel oude moeder. En er zijn tranen. God! Wat een verdriet is er.

Wat gaat dit kleine gebeuren voorbij aan het groote geheel.

Maar wat is het van al omvattende beteekenis voor een paar vrouwen en een paar kinderen. M'n zoon, m'n man, m'n vader! Alles.

* * *

Worstelen met den dood.

Ja, maar dat is moeilijk geweest voor Tersteegen.

De dood is voor hem geen verschrikking.

Vergeet niet, dat Tersteegen zoo vreeselijk moe was.

Vergeet ook niet, dat Tersteegen volstrekt geen uitzicht meer had ooit weer aan het werk te komen.

Vergeet verder niet, dat de eenvoudige ziel van dezen eenvoudigen maar denkenden man opgeteerd werd in de brandende vraag: Waarom? Waarom?

Tersteegen is een mensch, die niet bang is voor den dood.

Dood is voor hem het overgaan van het eene leven in het andere leven.

Dood is voor hem het overgeplant worden uit den aardschen tuin in den hemelschen tuin.

Dood is voor hem volledige overgave in de barmhartige Vaderhanden van God.

Dood is voor hem het hooren van de stem van den Gekruiste, die zegt: „Kom maar, kom maar. Kind, dat ik liefheb. Kom maar."

Ja, het is moeilijk geweest.

Bij God zijn.

Vrij van moeiten, zorg en pijn.

Nooit meer het knagende vragen: Waarom? Waarom?

Alle raadsels opgelost in het Licht der Eeuwigheid.

En toch weer terug?

Terug uit het los-van-het-leven-zijn, naar het leven?

Met z'n donkerheid.

Daar staan ze. Zijn moeder. Zijn vrouw. Zijn kinderen.

Ja, terug.

Ja, terug, Heer! Eenmaal hoop ik bij U te mogen zijn. Maar die daar hebben mij noodig. Heer, ik offer nog gaarne mijn geluk. Voor het geluk der anderen!

Of het alles precies zóó gegaan is?

Het is moeilijk vast te stellen.

Maar het heeft in het hart van Tersteegen gestormd.

En hij mocht den weg teruggaan.

Het levensgevaar is geweken.

Naar menschelijk inzicht zal hij weer geheel kunnen herstellen. Al zal het nog wel lang duren voor hij het ziekenhuis verlaten mag.

Ja, het blijft goed gaan met Tersteegen.
Vanmiddag komt dominee Nijssen hem opzoeken.
Dominee Nijssen.
Wat kan het toch wonderlijk gaan in het leven.

Natuurlijk weet Tersteegen precies wie dominee Nijssen is. Het is z'n wijkpredikant. Wat heeft hij hem talloos vele malen hooren preeken.

Maar dat hij hem van dichtbij meegemaakt heeft, dat is toch al heel lang geleden. Hoe lang? Ja, dat is nu toch al 24 jaar geleden.

Maart 1914 was het. Toen was Ds. Nijssen voorzitter van de Jongelingsvereeniging. Toen heeft hij, Tersteegen, tegen zijn gewoonte in, een paar woorden gesproken. En nog hoort Tersteegen den forschen hamerslag, ziet hij de hoogroode kleur op 't gezicht van den voorzitter en hoort hij nog diens schelle stem: „Ik kan Tersteegen niet toestaan zoo door te gaan." En weer ziet Tersteegen zich weggaan en hoort hij zichzelf zeggen: „Ik ga dan maar, hier hoor ik blijkbaar niet thuis."

Zoo, dus nu zullen ze elkaar dan toch weer ontmoeten.

Daar komt hij al.

Joviaal man is hij, dominee Nijssen.

„Zoo, zoo, broeder Tersteegen, zoo zoo, ja, nu kom ik je toch eens opzoeken. Zoo, zoo, dat is 'n moeilijke tijd geweest, hè? Maar gelukkig heeft de Heere weer uitkomst gegeven en mag je verwachten weer geheel te herstellen. Ja, ja, dat heb ik al gehoord. En het verheugt me natuurlijk van harte. Nog veel pijn?"

„Nee, dominee, niet zoo veel meer."

„Gelukkig maar, gelukkig maar. Het is een zegen van vóór de poorten van den dood weer terug te mogen keeren tot leven en gezondheid. God straft ons niet naar onze zonden. Hij is altijd weer genadig. Daar kunnen we Hem niet genoeg voor danken."

Tersteegen heeft een kleur gekregen.

Bezorgd vraagt dominee: „Wat is er? Voel je je niet goed? Zal ik de zuster even bellen?"

Met een moe handgebaar beduidt Tersteegen, dat hij geen zuster wenscht.

„Ja, maar, broeder Tersteegen, wat was er dan?"

„Ach dominee, ik zal 't U maar eerlijk zeggen: het spijt me, dat U gekomen is."

„Waarom?" doet dominee zeer verbaasd.

„Waarom? Omdat Uw bezoek niets meer beteekent dan een plichtmatig bezoek van den wijkpredikant bij een lid der gemeente. Omdat ik een paar gemeenplaatsen van U gehoord heb, die ik allang uit mijn hoofd ken. Zelfs de toon van Uw stem is niet natuurlijk. Hier bent U de dominee met den specialen klank in Uw stem, straks thuis zult U wel weer gewoon spreken."

Heftig wordt dan het spreken van Tersteegen.

„Ik wil spreken met den dienaar van het Evangelie, die, gedrongen door de liefde van Christus, een mensch in nood komt opzoeken. Maar ik wil niet spreken met den dominee van een gelegenheidsbezoek met een gelegenheidsstem, die me zoo maar eventjes komt vertellen dat God ons niet naar onze zonden

straft. U verwringt heel het christelijk denken. Ik heb onlangs van mijn buurman gehoord, dat U ook hem bezocht toen hij al zoo lang ziek was en dat Uw eerste woorden waren: Hier lig je nu voor je zonden. Zoo bij wijze van: Ja, dat heb je wel verdiend. Zoo is het niet. God is niet een soort inquisiteur, die voor iedere zonde zoo Zijn bepaalde straffen opgeteekend heeft. Ik lig hier niet om mijn zonden. Als ik het zoo mag zeggen, geloof ik, dat God bitter bedroefd is, dat ik hier lig. Ik weet niet het „waarom", God weet het. Maar zegt U nooit meer tegen mij zulke dingen. U dicht God dan menschelijke zwakheid toe en dat kan ik niet verdragen. God is geen schoolmeester.

Dominee Nijssen is sprakeloos over den heftigen uitval van Tersteegen.

„Maar, broeder Tersteegen, wat merkwaardige opvattingen houdt U er op na. Ik heb daar trouwens meer van gehoord. En ware het niet, dat ge zoo ernstig ziek waart, dan zou ik daarover zeker wel eens met U wenschen te spreken. Zoowel op kerkelijk gebied als op politiek gebied. Want reeds lang geleden heb ik ter vergadering van de anti-revolutionnaire kiesvereeniging Nederland en Oranje gehoord, dat je daar geen lid van wil worden."

„Doe het nu, dominee, doe het nu! Domineesbezoek is voor ons, gewone menschen, iets zeer bizonders. Dat krijg je niet elken dag. Menig lid der gemeente kreeg eerst een dominee in huis toen hij op z'n doodsbed lag. Spreek nu, dominee, spreek nu."

Neen, broeder Tersteegen, dat gaat niet. Zulke opwindende gesprekken zouden je in je huidigen toestand kunnen schaden. Dat mag niet. Maar waarlijk, zoodra je weer thuis bent, kom ik je opzoeken en moeten we eens verder praten."

Na nog een paar joviale woorden als groet gesproken te hebben, verlaat Ds. Nijssen weer 't ziekbed van Tersteegen.

En Tersteegen is aan 't schrijven gegaan.

Ge hebt U wellicht er over verwonderd, dat zoo'n eenvoudig man als Tersteegen zoo maar schrijft. Ge hebt wellicht, bij het lezen van z'n eerste ontboezeming, gezegd: Zoo schrijft toch geen arbeider. Kijk eens, Tersteegen heeft veel, heel veel gelezen. Tersteegen is met wijd open oogen, maar vooral met wijd open hart door het leven gegaan. In heel veel eenvoudige menschen schuilt een levensdiepte en levenswijsheid, waarover ge terecht verbaasd zoudt staan. Maar het is U niet kwalijk te nemen, dat ge dat nooit zoo geweten hebt; het is immers mogelijk, dat Uw eigen leven zóó volkomen losstaat van het leven der eenvoudigen, dat ge het inderdaad niet kent. Hetwelk een groote verliespost in Uw levensboekhouding beduidt.

Maar wat Tersteegen nu gedaan heeft is ietwat uitzonderlijk. Het zij eerlijk toegegeven. Want nu staat in zijn boek het volgende:

Brief van een werklooze aan God!

Heer, ik heb armoede geleden. Bittere armoede.

Heer, ik heb alles geprobeerd om weer aan 't werk te komen, het is niet gelukt.

Heer, elke mogelijkheid is afgesneden.
Heer, ik heb geraasd van woede.
Heer, ik heb lang in doffe apathie geleefd, tijden gekend, waarin me niets en niemand meer interesseerde.
Heer, ik heb het leven vervloekt.
Heer, ik heb naar den dood verlangd, er om gesmeekt.
Heer, ik ben geen sentimenteel man, ik ben geen zwakkeling.
Heer, maar alle poorten van het leven zijn dichtgegrendeld, alle kloppen is tevergeefs geweest.
Heer, er is geen uitzicht meer, ik ben „te veel" aan de tafel des levens.
Heer, steeds weer komt de vraag: „Waarom? Waarom?"
Heer, wáárom is het leven zoo?
Moet het zoo zijn?
Kan het ook anders?
Heer, in de kerken wordt zoo vaak gezegd: het is om onzer zonde wil.
Heer, kan dat waar zijn, dat Gijzelf dus den zin van het leven, den arbeid, ons zoudt ontnemen?
Heer, het kan niet waar zijn.
Heer, is het niet zóó, dat de bezitters dezer aarde, Uw rentmeesters moeten zijn?
Heer, zijn Uw rentmeesters ontrouw? Is hun bezit hun god geworden, en is hun ontrouw oorzaak van het verloren gaan van 's levens zin, den arbeid?
Heer, in de kerken wordt zoo vaak berusting gepreekt.
Heer, mag dat? Zou het kunnen zijn, dat verzet tegen ontrouwe rentmeesters, gehoorzaamheid aan U is?
Heer, tusschen U en ons hart zijn vaak kerken en dominee's, die wel spreken over U, maar niet meer in Uw naam.
Heer, ze zijn zoo ontzaglijk geleerd geworden, Uw dienaars. Een ieder heeft van zijn wijsheid wat in het Evangelie gelegd. Daardoor herkennen we het Evangelie niet meer, maar zien slechts de strijdvragen der menschen.
Heer, het volk vlucht weg van kerken. Niet om U, maar om dier wille, die U ons nader moesten brengen.
Heer, Uw vijanden deden meer voor onzen maatschappelijken nood dan Uw dienaren.
Heer, is niet arbeid een heilig recht door U der menschheid gegeven?
Heer, is niet arbeid Uw geschenk, Uw zegen voor ons leven?
Heer, geef ons werk.
Heer, stel rentmeesters aan, die trouw zijn.
Heer, ontneem ons de rust, en geef ons de bezieling tot de daad.
Heer, geef ons werk.

* * *

Nu krijgt hij bezoek van den automobilist, die hem heeft aangereden. 't Is een eenvoudig man. Hij is zeer ontdaan geweest over Tersteegen is nog patient. Ja, dat zal nog wel wat duren.

't geval. Schijnt inderdaad niet als den schuldige te mogen worden aangemerkt.

Komt nu van zijn belangstelling blijk geven, en wil meteen spreken over de schadevergoeding. Verzekerd is hij niet, de lasten zijn tegenwoordig toch al zoo hoog, daarom heeft hij de verzekering laten afloopen. Om premie te sparen. En nu dit. Doet, wat zooveel menschen in dezen tijd doen, en praat door over eigen zorgen en moeilijkheden. „Ach meneer Tersteegen, als ik U dat alles zou vertellen."

Tersteegen knikt eens, heeft toch eigenlijk niet veel belangstelling voor den man. Zijn zijn eigen zorgen niet groot genoeg?

„Maar weet U wat bitter is, meneer Tersteegen, dat je ook nog zoo in moeilijkheden komt zonder dat je iets verkeerds hebt gewild of bedoeld. U weet zeker wel, dat een automobiel gewogen moet worden. Nou, toen hij voor 't eerst gewogen werd zat er wellicht 15 Liter benzine in den tank. Een jaar later werd ik onderweg aangehouden, nadat ik juist den tank geheel had laten vullen. Toen zat er dus ca. 65 Liter in. Mijn wagen werd gewogen. Er was een afwijking in 't gewicht, en hoe ik ook gesproken heb over de meerdere belasting door de meerdere benzine, niets heeft geholpen. Buiten een kleine boete heb ik nog een navordering gekregen van ca. ƒ 150.—. Ik voel dat, en het is dat ook, als een schreeuwend onrecht. Maar niets helpt. En sprekende met den onvanger moest ik nog te hooren krijgen: „Ach ja, meneer, wij ontvangers hebben geen geweten." Waarschijnlijk heb ik toen erg verbouwereerd gekeken, want haastig liet de ontvanger er op volgen: ja, U begrijpt me, als mensch natuurlijk wel. Wat zegt U nu van zoo iets, meneer Tersteegen?"

Tersteegen heeft naar het laatste toch met meer belangstelling geluisterd en zegt: „Ik geloof toch, dat ik dien ontvanger wel begrijpen kan. Als mensch heeft hij een hart, een geweten. Als mensch zou hij dat niet het zwijgen willen opleggen. Maar hij heeft in zijn ambt rekening te houden met wetten. Dan kan hij echter zijn menschelijk geweten niet mee laten spreken. Waarom niet? Dan schijnen deze wetten dus zoo te zijn, dat ze volkomen los staan van de practijk van het menschelijk samenleven. Ze zijn dan dus ook niet instrumenten van een staat, die een volk wil dienen, maar uitvloeisels van verkeerd begrepen machtsgebruik, dat een volk gaat knechten. Wetten dus zonder geweten. En die met die wetten moeten werken moeten dus ook noodgedwongen hun geweten het zwijgen opleggen. Ja, meneer, dat zou men onredelijk kunnen noemen. Maar verandering zal er moeilijk in aan te brengen zijn."

Glimlachend vraagt de automobilist: „Is U N.S.B.-er?"

Tersteegen ontkent, maar zegt, eveneens glimlachend: „'t Is toch merkwaardig, als men in Nederland een waarheid zegt, vooral als die waarheid hard is, dan vraagt men direct: Is U N.S.B.-er? Er moet in de scherpe woorden van die N.S.B. dan toch wel een groote kern van waarheid schuilen."

„Ja, ja," beaamt de automobilist. En na nog een kort gesprek laat hij Tersteegen weer alleen.

Het is avond geworden.

Alles is klaargemaakt voor den nacht.

Maar Tersteegen kan niet in slaap komen.

Al sterker is de wind komen opzetten, wind, die allengs aangewakkerd is tot hevige storm. Hagelbuien striemen tegen de vensters, zware rukwinden veroorzaken een rumoer, dat alle slaap verdrijft.

Voorjaarsstorm.

Die reinigend door het grootendeels nog kale hout bruischt, en alles wat dood is, of kiem van dood reeds in zich draagt, breekt. Ook dat breekt wat voorheen elken storm doorstaan kon, en nu, oud geworden, plaats moet maken. Is het niet alsof de stormwind roept: Ruimte, ruimte, maak plaats voor nieuw leven, maak plaats voor nieuwen groei. Er kan iets weemoedigs zijn in den voorbijgang van het oude, dat zijn plaats nog zoo gaarne wil behouden. Maar daarnaar vraagt het leven niet. En daarnaar vraagt de storm niet. Die raast en breekt, vernietigt en doet ondergaan. Als de orkaan raast, dan kan het menschenhart bang worden. Tegenover het geweld der oerkrachten is de mensch zoo klein, zoo wanhopig klein.

En toch... Als de storm uitgeraasd is ligt daar het land weer onder rijken zonnetooi. Het nieuwe leven gaat uitspruiten. Het oude heeft afgedaan en is.... vergeten. Dit bij het voorbije oude blijft stilstaan, kan nooit meekomen in den nieuwen tijd. Die in den nieuwen tijd wil vasthouden aan het oude verzet zich tegen het geweld der oerkrachten en zondigt tegen eeuwige en aardsche wetten.

Wat die Tersteegen toch niet alles bij elkaar denkt in dien stormachtigen voorjaarsnacht.

Maar is niet de nacht de veiligste schuilplaats om z'n denken in te verbergen.

Op de jaarmarkt van het leven van den dag kan nu eenmaal niet gedacht worden. Daar is het geroezemoes, daar is het loven en bieden, daar is de phrase en de schijn, daar is de leugen en het onrecht, daar is de poederkwast en de opmaak, het masker en de grijnslach.

O, des nachts.

Als alles stil is, zóó stil dat je 't kloppen van je eigen hart kunt hooren. Als je gedachten als een film voor je eigen geestesoog geprojecteerd worden.

's Nachts zijn de menschen het edelst. Want in de samenspraak met z'n ziel houdt dan de mensch gericht over zichzelf, en is er bereidheid tot het doen van groote daden, tot het brengen van groote offers, tot het verspreiden van veel liefde.

Maar als de dageraad gaat lichten...

's Nachts zijn de menschen ook wel het meest beest. Want alleen met zichzelf zijnde kan de mensch orgiën ontwerpen zonder dat de lieve naaste met onderzoekende vraag in de oogen er bij staat.

Er moest 's nachts een film opgenomen kunnen worden van het gedachtenleven van ministers, van democraten, van geestelijken,

van de haute finance, van intellectueelen, van de crême de la crême van het Nederlandsche volk.

Toe, waarheen gaat ge, dwaze fantasie? Brengt U daartoe de slapeloosheid van Tersteegen?

En toch, gister werd er in een bioscoop een z.g. Hollandsch Journaal gedraaid. Een voetbalwedstrijd, een rijwielrennen, bloeiende crocussen en ik geloof nog zoo iets. Was het Polygoon of Profilti-Nieuws? Wat doet het er toe.

Maar ik weet prachtige gelegenheden aan te wijzen voor de filmoperateurs.

Draaien. Bij de stempellokalen.

Draaien. In de woningen van werkloozen.

Draaien bij de vernietiging van het gewas.

Draaien in de stille achterkamer van menigen winkelier.

Draaien tijdens de maaltijden van keuterboertjes.

Draaien in Oss.

Draaien bij de besprekingen van geldmagnaten.

Ja, alles geluidsfilm a.u.b.

Draaien daar waar het Nederlandsche Volk in nood is. Je behoeft niet ver te gaan, mijne heeren, keus genoeg.

En dan dat alles op 't witte doek in de bioscopen.

Sensatie. Sensatie! Maar.... werkelijkheid.

Laat éénmaal, éénmaal slechts, het Nederlandsche Volk zijn eigen aangezicht van vandaag zien.

Dan raast door het volk de voorjaarsstorm. Die alles wat dood is, of kiem van dood reeds in zich draagt, breekt. Ook dat breekt wat voorheen elken storm doorstaan kon, en nu, oud geworden, plaats moet maken. Ruimte, ruimte, maak plaats voor nieuw leven, maak plaats voor nieuwen groei.

Raas, stormwind, raas.

Maak ruimte, stormwind, maak ruimte.

Maak een volk weer jong.

Het nieuwe leven roept om bevrijding.

Het gansche schepsel zucht als in barensnood....

Wachter, wat is er van den nacht?

De morgen is gekomen, en.... nog is het nacht.

Nog!

Hoelang nog?

Raas, stormwind, raas.

Heeft Tersteegen dit alles gedacht? Misschien niet precies zóó, maar toch, het geeft z'n diepste gedachten weer.

Dit is toch wel een wonderlijk verhaal geworden.

Of is het geen verhaal?

Ja maar, ik vertelde toch van een jongelingsvereeniging, van een auto-ongeval, ja, waar al niet van.

Ik ben bij mijn verhaal wel zijwegen ingeslagen. Maar heeft de groote heirbaan van het leven niet veel zijwegen?

Is het geen verhaal, omdat er niet over liefde tusschen twee menschen, die trouwen willen of niet trouwen willen, wordt gesproken?

Halt, weer een zijweg.

Waar Tersteegen gister zoo lang over heeft liggen denken en waar hij niet uit weet te komen.

Hij heeft een dochter, die reeds zoo lang verloofd is. Een lieve meid. En hij wil Hans best als schoonzoon hebben. Een flinke kerel. Een harde werker. Maar zonder vooruitzichten. En een laag loon. Trouwen. Waarvan? Sparen? Niet mogelijk. Een gezin onderhouden? Uitgesloten. Dus.... wachten. Een jaar gaat voorbij, een tweede jaar, een derde jaar, een vierde jaar. O neen, het zijn geen jonge menschen, die de theorie aanhangen van „zich uitleven". Ze willen wachten. De ingangspoort van het huwelijk is hun een heilig geheim.

Maar ze zijn jong. Bloed stroomt door hun aderen. Ze verafschuwen onreine begeerten. Maar ze hebben lief. Ze hebben lief. Menschen, hoort ge het. Ze hebben lief. En verlangen. En verlangen van reine, sterke liefde is onoverwinlijk sterk.

Dit is óók de nood van jong Nederland.

Bittere nood.

En nog is het einde niet.

* * *

Maart 1938.

In een ziekenhuis in Amsterdam ligt een gewond man. 't Is het rustuur van den namiddag. En het is werkelijk stil. Stil is het niet in zijn gedachtenleven. Om hem bruischt het volle, volle leven. Hij heeft juist kranten gelezen, een heel pak verschillende kranten hem bezorgd door tusschenkomst van zijn ouden vriend Visscher. Zeker, deze vriendschap duurt al lang, dateert al vanaf een avond in Maart 1914 en begon op een vergadering eener Gereformeerde Jongelingsvereeniging.

Wat heeft dat krantenlezen veel indrukken bij hem achtergelaten. Wat brandt weer dat „Waarom. Waarom?"

Zelf is hij een werklooze. Geen wonder dat dit vraagstuk hem zoo bezig houdt.

En hij las in een krant, dat de jongste Wekelijksche Mededeeling van het Centraal Bureau voor de Statistiek vermeldde:

October 1937, aantal ingeschreven geheel werkloozen 324.300.

Januari 1938, aantal ingeschreven geheel werkloozen 439.000.

Tersteegen herinnert zich nog een woord uit den Verkiezingsstrijd 1937, een woord, gesproken door den Heer Colijn: „Eén ding kan ik met zekerheid zeggen: De crisis is over het dieptepunt heen".

Wat moet ik daar nu mee, ik, de werklooze Tersteegen?

Ik kan niet meer. „God, waarom, waarom?"

Die kranten ook.

Hij zag een plaatje, waarop een van gezondheid stralende vierling was afgebeeld.

En hij zag ook een plaatje van een gezin, man, vrouw en twee van gezondheid stralende kinderen, dat door den vader is uitgemoord.

Waarom? Waarom?

Hij zag een vredige afbeelding van een weide in lentezon, waarop lammetjes dartelden.

En hij zag photo's van een door een bombardement uit de lucht vernielde stad. Zooveel dooden, zooveel gewonden.

Waarom? Waarom?

Hij las van Duitschland, waar een nijpend tekort is aan geschoolde werkkrachten.

En hij las van Nederland, waar wéér een fabriek de poorten moest sluiten.

Waarom? Waarom?

Hij las van Oostenrijk, waar een geknecht volk zich den jubel uit de ziel schreeuwt, omdat eindelijk, eindelijk de bevrijding is gekomen.

En hij las van andere landen, waar deze bevrijdingsjubel wèl gehoord, maar niet begrepen wil worden. En waar men, om des vredes wille, het vuur van haat, dat tot oorlog leidt, aan het opstoken is.

Waarom? Waarom?

Hij las van heel het koortsleven van dezen tijd. Schrikbeelden doemden van alle kanten op. 't Gaat als een film. Amerika, Japan, China, Spanje, Littauen, Polen, Palestina, Tsjecho-Slowakije, Frankrijk, Duitschland, Engeland, Italië, Rusland.

God, eigenlijk smeult de brand aan alle hoeken.

Wanneer zullen de vlammen uitslaan?

Waarom? Waarom?

De gemartelde ziel van dezen man schreeuwt, schreeuwt!

Gelukkig. Hij is nu ingeslapen.

En nu droomt hij.

Wat?

Een droom.

Dat is toch erg afgezaagd.

Jawel, maar het is niet afgezaagd, dat een geplaagd menschenhart in den slaap bezocht wordt door visioenen, die opgloeien uit de diep geestelijke beleving van werkelijkheden.

Hij droomt.

Er zijn drie zwaargeboeide gestalten, die heengeleid worden naar een schavot.

Massa's menschen drommen om hen heen. Er is gejoel, gejuich, geween. Er is veel belangstelling, heel veel. Er is altijd veel belangstelling als de dood gaat meespelen. Menschen zijn bang voor den dood en toch heeft juist de dood 'n wonderlijke aantrekkingskracht.

Tersteegen ziet zich naar een der geboeide gestalten gaan en vraagt: „Wie zijt gij?"

„Ik? Ik ben het menschengeluk".

„Gij, gij zijt het menschengeluk? En gij wordt door menschen naar het schavot gebracht, om gedood.... gedood te worden?"

Een stille lach glijdt over het gelaat van Menschengeluk.

„Ja, ik. Komt U dat zoo vreemd voor? Hebt ge nog zoo weinig geleerd in den langen tijd, dat ge nu al leeft? Hebt ge het al niet dikwijls gezien, dat menschen menschengeluk breken? Merk op,

naarmate de strijd om geluk heviger gestreden wordt, naar die mate zullen menschen „geluk" van zich stooten. Want het is de groote tragiek der menschen, dat zij zich niet laten leiden door wat hun zegen is, maar dat zij méér luisteren naar de demonen, die ieder naar het karakter van den tijd, van menschen dwalenden maken. Ik heb wel eens „hosanna" hooren roepen, maar toen reeds wist ik, dat het „kruisigt" volgen zou. Verwonder U niet. Treur niet. Want uit den neergang van menschenleven zal nieuw menschengeluk opgroeien".

Tersteegen ziet zich verbijsterd naar de tweede gestalte gaan en hoort zich vragen: „Maar gij, wie zijt gij?"

„Wie ik ben? Kent gij mij niet? Ge hebt toch reeds dikwijls met en over mij gesproken. Ik ben Menschenvrijheid!"

„Gij, gij zijt menschenvrijheid? En gij zijt in ketenen geslagen? En gij wordt naar het schavot gevoerd? Menschenvrijheid moet sterven?"

Over het gelaat van Menschenvrijheid trekt een droeve lach.

„Wel, wat zijt gij verbaasd, o mensch. Kent gij de geschiedenis der menschheid niet? Waren twee menschen in het Paradijs niet volmaakt vrij? Was de toetssteen der vrijheid toen al niet de gehoorzaamheid aan Gods wet? En heeft de mensch de volmaakte vrijheid niet verloren door te luisteren naar de vrijheidsprediking der demonen? Ga de geschiedenis der menschheid door, o mensch, en steeds weer ziet ge de vrijheid verloren gaan, omdat men luisterde naar demonische vrijheidsprediking. Omdat ik, menschenvrijheid, aan de menschheid voorhield, „gehoorzaamheid aan Gods wetten" word ik, in naam der vrijheid, gevonnist. Maar versaag niet, o mensch. Want uit den neergang van menschenleven zal onweerstaanbaar waarachtige menschenvrijheid uitbreken. Maar dan, menschenvrijheid, gebonden aan Gods wet".

En weer is Tersteegen verbijsterd en moet nu ook naar de derde gestalte gaan en vragen: „En gij, wie zijt gij dan?"

„Maar, gij kent mij toch. Gij hebt toch dikwijls naar mij gevraagd. Ik weet toch, dat gij mij liefhebt. Ik ben het menschenrecht".

Een trek van ontzetting ziet Tersteegen op zijn gelaat merkbaar worden.

Gij, gij zijt menschenrecht? Gij, die ons menschen dierbaar zijt, gij zijt geoordeeld en moet nu den dood ingaan? Het menschenrecht zal ophouden te zijn?"

Peinzend ziet Menschenrecht Tersteegen aan.

„Verwonder u niet te zeer, menschenkind. Is er iets, dat meer vertreden is in den gang der menschheid dan „menschenrecht"? Werd recht niet steeds bepaald door: getal, macht, geld, zelfzucht, haat, tweedracht, wellust? Is niet recht steeds omgebogen, omdat menschen niet meer aanbidden God, maar Mammon? Moest vermeend menschenrecht niet meestal afgedwongen worden met haat en bloed, inplaats van dat het graag gegeven werd uit overgevende liefde? Is niet het lijden van dezen tijd gegrondvest op de ontrechting der menschen? En dat nu menschen Menschenrecht dooden willen? Verwondert gij U? Bond niet de duivel de menschheid een

blinddoek voor? En is niet onrecht recht geworden, en recht onrecht? Maar wanhoop niet. Want uit de vertreding van het recht in het leven der menschheid wordt heilig recht geboren. Door bloed en tranen heen zal de menschheid het oogenblik vinden, waarop blinddoeken worden afgerukt en zal zegevieren, menschenrecht gedragen door Goddelijk recht".

De drie gestalten schrijden voort.

Luider klinkt op het gejoel van een brooddronken menigte. Kruisigt, kruisigt.

Hei, gaat dat goed?

De duivel doet een forschen greep in de accoorden.

* * *

Tersteegen is weer ontwaakt.

Dat is eigenlijk geen rusten geweest. In hem brandt het, en steeds weer schreeuwt het uit zijn ziel: „Waarom? Waarom?"

Maar kom, dit verhaal moet voortgang hebben.

Zwijg toch. Dit is geen verhaal.

Dit zijn een paar weken uit het leven van een eenvoudig man. Levens, zooals er honderdduizenden zijn. Levens, zooals gij ze waarschijnlijk niet kent. Levens, die zich straks zullen saâm ballen en van waaruit één kreet, één alles doordringende kreet zal opstijgen: „Waarom? Waarom?"

Deze kreet zal kloppen, razen aan de deur van Uw geweten en indien gij zoudt antwoorden: „Vergeef, ik wist niet, ik kende niet", dan zal het „schuldig" over U worden uitgesproken. Want gij moet weten. Want gij moet kennen. Want gij zijt verantwoordelijk. Gij, professoren, gij geestelijken, gij predikanten, gij rechtsgeleerden, gij staatslieden, gij politici, gij kunstenaars, gij kapitalisten, gij zatgeworden tevreden burgerlijken, gij arbeidersleiders.

Mene thekel upharsin.

Eenmaal zal uit een volk een schreeuw opgaan. Een schreeuw, geboren uit verloren geluk, ontstolen vrijheid en vertrapt recht. Een schreeuw, die vooral zal doordringen, tot in het diepst van uw geweten, als ge dat nog hebt, één schreeuw: Mene thekel upharsin.

* * *

Tersteegen krijgt bezoek.

Van zijn vriend Visscher.

De nationaal-socialist Visscher.

De man, die heel zijn leven gestreden heeft voor sociale gerechtigheid.

Nu praten deze twee oude vrienden met elkaar. Visscher aan het ziekbed van den gewonden Tersteegen. Lichamelijk gewond door een auto-aanrijding, geestelijk gewond door de scherpe kanten, die overal in het leven zijn ziel martelden.

Tersteegen spreekt lang en steeds weer komt hij terug op het „Waarom? Waarom?"

Visscher luistert rustig. Hij heeft dit al zoo dikwijls gehoord. En steeds heeft zijn eigen hart meegestormd in de felle bewogenheid, die uit zoo menig leven uitsloeg.

En nu heeft hij het woord.

„Zie Tersteegen. Het is in het heele leven zooals het 24 jaar geleden op de Jongelingsvereeniging was. Laat een toon hooren, die de lieve, brave, fatsoenlijke menschen niet past en je wordt direct verketterd. Je hoort dan niet meer bij ze. Ze zijn blij, dat je weggaat zooals wij 24 jaar geleden weggingen. Zoodra de aanklagende stem weg is vallen ze weer terug in hun rust. Want dat in het leven het verzet tegen het nieuwe geluid zoo sterk is, komt niet, omdat het „nieuwe" verkeerd zou zijn. Maar het „nieuwe" klaagt aan, dus verontrust. Men wil niet verontrust worden, gemakzucht, egoïsme, behoudzucht, sleur, traditie, alles verzet zich tegen het aanklagen van het nieuwe. Zie het zóó eens.

Voortdurend heb ik je hooren vragen: „Waarom? Waarom?" Maar met dat vragen kom je niet verder. Je martelt jezelf er mee. Je weet, dat ik uit diepste overtuiging nationaal-socialist ben. Ik ben dat geworden, omdat ik niet meer vraag maar alleen omdat ik constateer. Ik constateer, wat is. En daarom heb ik tegen wat is den strijd aangebonden. Omdat het zoo door en door voos en verworden is. Ik heb het geconstateerd met mijn verstand. Ik heb het evenzeer geconstateerd met mijn gevoel. Omdat ik niet alleen verstandsmensch kan, mag en wil zijn.

Je kent ook in ons volk het verzet tegen het nationaal-socialisme. Zeker, dat verzet bemoeilijkt onzen strijd. Wij hebben alleen nog maar onze diep-gewortelde overtuiging. Het verzet heeft de wetten, de politie, de macht, het geld, den invloed. Wat nood, een diep-gewortelde overtuiging zal het daarvan winnen, hoe belachelijk zulk een uitspraak ook moge schijnen.

Ik kan je hier geen uitvoerige beschouwing over het Nederlandsche Nationaal-Socialisme geven; je hebt er trouwens al veel over gelezen. Maar de drie bronnen van het Nederlandsch Nationaal-Socialisme zijn zoo zuiver. Gods vertrouwen, — Liefde voor Volk en Vaderland, — Eerbied voor den Arbeid. (Brochure „De Bronnen" verkrijgbaar bij Nenasu te Leiden).

In deze drie bronnen ligt onze kracht. Deze drie bronnen hebben ons een levensopgave gegeven, die wij vervullen zullen. Onze strijd gaat om „Geluk, Vrijheid en Recht voor het Nederlandsche Volk".

„Het gaat om zijn zedelijk en lichamelijk welzijn.

Wij willen weer een krachtig Staatsbestuur.

Wij willen, dat het zelfrespect der natie weer erkend zal worden.

Wij willen tucht, orde, solidariteit.

Wij willen het algemeen belang doen voorgaan boven het groepsbelang en het groepsbelang boven het persoonlijk belang.

Door deze beginselen laten wij ons leiden".

Tersteegen vraagt: „Leidt nationaal-socialisme niet uiteindelijk tot den autoritairen staat?"

Waarop Visscher antwoordt: „Wanneer je met autoritairen staat bedoelt een dwangbuis, waarin een volk geperst wordt, neen, daartoe leidt het niet. Maar een autoritaire staat met het

volk zou de gezegende oplossing zijn voor het maatschappelijk leven."

Dan Tersteegen weer: „Kan dit niet leiden tot een conflict met Godsdienst en kerken? Wat denk je van Duitschland?"

En Visscher zegt: „Neen. Het Christendom is religie. Is primair. Het nationaal-socialisme is volksche, maatschappelijke, staatkundige beweging. Het nationaal-socialisme wortelt in de hooge, zedelijke waarden van het Christendom. En wat nu betreft Duitschland. Men schijnt te vergeten, dat het Duitsche volk bijna totaal gedemoraliseerd en vermaterialiseerd was. Daaraan heeft het Nationaal-Socialisme een eind gemaakt. Dit toont hoezeer het ook werkt op het geestelijk en zedelijk karakter van een volk. In het gedemoraliseerde en vermaterialiseerde Duitsche volk is weer een vragen naar geestelijke waarde gekomen. Het is overal een zoeken en tasten. En vinden! Laat dat maar gaan. Belangrijk en goed is dat het Duitsche volk geestelijk weer leeft. En weer sterk leeft. Wanneer nu de Duitsche kerken, van welke confessie ook, geloof genoeg hebben in hun goddelijke roeping, dan zullen ze niet „ach en wee" gaan roepen over „heidendom" en nog wat, maar ze zullen met liefde het geestelijk ontwaken trachten te leiden naar God. Het geestelijk ontwaken is er. Zal de Christenheid nog geloofskracht genoeg hebben om het in liefde te leiden of verstaat nòg niet de christenheid haar roeping? En zal ze wéér religie en staatkunde probeeren te mengen. Waardoor men opnieuw vertrouwen in religie zou verliezen en staatkunde opnieuw een poel van ongerechtigheid zou worden?

Je vroeg zoo even, hoe het toch komt dat het „extrême" zulke kansen heeft? De burgerlijkheid van dezen tijd jaagt vooral de arbeiders naar het extrême communisme. Val die arbeiders daarover niet hard. Klaag liever de burgerlijkheid aan, ook de burgerlijkheid van marxistische leiders. De arbeider, ik bedoel nu in 't bizonder den z.g. proletariër, is, voor wie het opmerken wil, geestelijk en maatschappelijk zóó ontrecht, dat men er zich over verwonderen moet, dat niet reeds lang revolutionnair vuur door ons land slaat.

Wij, Nationaal-Socialisten, zien het. Wij zien het gevaar. Er gaat een zacht morren en ritselen door ons volk. Wanneer dat uitslaat, dan beware God ons volk.

Want al moge men de revolutionnaire gezindheid van een volk psychologisch kunnen begrijpen; de waanzin is, dat enkelingen zich van die stemming meester maken en het volk leiden tot waar het in diepste wezen niet zijn wil. Het is de taak van het Nationaal-Socialisme om dit alles op te vangen en te leiden in de bedding, die voert naar geluk, vrijheid en recht.

In onzen strijd beoordeelen wij den mensch niet naar bijkomstigheden. Niet naar z'n standing, niet naar z'n portemonnaie. Wij beoordeelen den mensch naar z'n innerlijke waarde. Een mijnwerker b.v. kan méér innerlijke waarde hebben dan een zeer geleerd professor.

Wij willen het volk er voor behoeden, dat het zich in laffe onderwerping blijft stellen onder stelsels en systemen, die uiteindelijk

dit volk doen ondergaan. Een volk kan slechts eenmaal z'n eer verliezen. Daarvoor willen wij het bewaren.

Daarom zijn wij tegen elk compromis.

Daarom zijn wij onverzoenlijk.

Daarom zijn wij tot ieder offer bereid.

Daarom gaat het ons niet alleen om de theoretische waarheid van een idee, maar daarom zijn wij bereid ons, met alles voor die idee in te zetten.

Tersteegen, ik ben bereid voor het nationaal-socialisme te sterven.

Dat begrijpt bijna niemand, dat je dat zeggen kunt.

Maar waar gaat het om?

Om Geluk!

Om Vrijheid!

Om Recht!

Om mijn Volk!

Ik vraag niet meer „Waarom? Waarom?"

Ik weet het, het is alles geboren uit menschenwaan.

Met open oogen en open hart wil ik nu door mijn volk gaan en het toeroepen: Volk! Volk! Volk! Sta op!"

Met glanzende oogen spreekt Visscher.

Met glanzende oogen luistert Tersteegen.

Het is even stil.

Dan zegt Visscher plotseling vroolijk: „Ja, ik liet me even gaan. Maar als ik daarover spreek brandt heel m'n hart. Maar ik heb je iets fijns te vertellen. Zorg maar, dat je gauw beter wordt, want je kunt aan 't werk gaan. Bij mij in de werkplaats. Een van mijn oudste knechts gaat verhuizen. Naar de plaats, waar z'n eenigste dochter woont met haar gezin. Hij heeft ook al lang genoeg gewerkt. Maar was tot aan 't eind een prachtkerel voor z'n werk. Hij krijgt een rustigen, ouden dag, z'n schoonzoon heeft 't best en ze kunnen goed met elkaar overweg. Toen ik hoorde, dat hij ging, dacht ik natuurlijk direct aan jou. Je doet 't natuurlijk."

Tersteegen slikt even.

„Of ik het doe? Of ik het doe? Man.... Visscher. De hemel gaat open. De hemel gaat open. Werk, werk! Het leven beteekent weer wat".

* * *

Tersteegen gaat naar z'n werk.

's Avonds schreef hij in z'n boek:

„Er is weer een deur opengegaan. Ik stond aan den kant, waar de duisternis was. Maar ik ben van den kant der duisternis een open deur doorgegaan. En ik sta midden in het licht. Het leven is goed. Ik werk. Ik ben weer tot mijn eer gekomen."

